

**Levensende:
keuzes, wil, wet
en praktijk**
t.b.v. Parkinsoncafé Rosmalen

Jannie Willemsen
Medewerker Presentatiedienst

Agenda

- Wetten en patiëntenrechten
- Keuzes aan het einde van het leven
- NVVE en Wilsverklaringen
- Vragen

Wetten

WGBo (Wet Geneeskundige Behandelingsovereenkomst) 1995
waarin ook patiëntenrechten zoals:

- recht op begrijpelijke informatie
- toestemming geven voor behandeling
- recht op inzage eigen dossier

Daarnaast van belang:

- WtI (euthanasiewet) 2002, geen recht!
- Wetboek van Strafrecht (art 293, 294)

Keuzes aan het einde van het leven

- Natuurlijk beloop
- Medische beslissing (arts betrokken)
  - Behandeling stoppen / niet starten
  - Palliatieve sedatie
  - Euthanasie / hulp bij zelfdoding
- Stoppen met eten en drinken
- Zorgvuldige zelfdoding
  - O.a. met medicijnen

Behandeling stoppen of niet starten (geen euthanasie)

- Weigeren behandeling (WGBo)
- Staken of niet instellen van zinloze medische behandeling door de arts
- Altijd recht op goede zorg

Palliatieve Sedatie (geen euthanasie)

- Verlagen van bewustzijn wegens onbehandelbare symptomen bij levensverwachting van max. 2 weken
- Doel: verlichten van lijden
- Altijd in overleg met patiënt of diens vertegenwoordiger
- Geen kunstmatige voeding
- Natuurlijke dood

Stoppen met eten en drinken

- Natuurlijk proces
- Bij voorkeur niet doen
- Regie in eigen hand
- Begeleiding arts (pijnbestrijding) en zorg nodig

Zorgvuldige zelfdoding

- Een goede dood die iemand zichzelf bezorgt
  - in eigen regie
  - op humane wijze
  - met medeweten van naasten
- Met medicijnen ("laatstewilpil")

Euthanasie / Hulp bij zelfdoding

eu thanatos: goede/milde dood

Staatscommissie Euthanasie 1985:

- Het opzettelijk levensbeëindigend handelen door een ander dan de betrokkene zelf, op diens uitdrukkelijk verzoek

Uitvoering

- Arts geeft dodelijk middel aan patiënt via infuus (= euthanasie volgens wet)
- Of
- Arts geeft dodelijk middel aan patiënt die het zelf opdrinkt (= hulp bij zelfdoding volgens wet)
- NB: verschil is technisch; in beide gevallen gelden voor arts criteria van euthanasiewet

Euthanasie / Hulp bij zelfdoding

Rol van de arts

Zorgvuldigheidseisen, Wtl 2002:

- vrijwillig en weloverwogen verzoek
- uitzichtloos en ondraaglijk lijden
- informeren over situatie en vooruitzichten
- geen andere redelijke oplossing
- oordeel van tenminste één andere arts
- medisch zorgvuldige uitvoering

Euthanasie / Hulp bij zelfdoding

Geen recht!

- niet afdwingbaar (1 op 4-5 huisartsen doet 't niet)
- Ca. 5500 meldingen in 2015 (ca. 4 % van alle overlijdens)
- toetsingscommissies: 4 gevallen in 2015 onzorgvuldig

Euthanasie: hoe vaak komt het voor?

- Aantal euthanasiemeldingen RTE in 2015 : 5516
(+ ca. 4% t.o.v. 2014) (208 HbZ, 31 combi)
- kanker : 4.000
- aandoeningen zenuwstelsel : 311
- hart- en vaatandoeningen : 233
- multiële ouderdomsaandoeningen: 183
- longaandoeningen : 207
- dementie : 109
- psychiatrische aandoeningen : 56

Bronnen: Kerncijfers Centraal Bureau voor de statistiek
Regionale Toetsingscommissies Euthanasie Jaarverslag 2014

Welke artsen hebben euthanasie uitgevoerd?

- Aantal meldingen RTE in 2015 : 5.516
waarvan
- Huisartsen : 4.730
  - Medisch specialist in ziekenhuis : 180
  - Specialist ouderengeneeskunde : 216
  - Arts in opleiding tot specialist : 45
  - Arts met andere achtergrond : 345
- Stichting Levensindekliniek 365*

Bron: Regionale Toetsingscommissies Euthanasie Jaarverslag 2014

Waar vond euthanasie plaats?

- Thuis : 4.409
- Ziekenhuis : 191
- Verpleeghuis : 224
- Verzorgingshuis : 239
- Hospice : 354
- Elders (bijv. familie) : 99

Bron: Regionale Toetsingscommissies Euthanasie Jaarverslag 2014

NVVE

- Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levensinde
- Opggericht 1973
- Circa 165.000 leden
- Zie www.nvve.nl

Wat de NVVE doet

- Informeren / publicaties / brochures / website: voor iedereen
- Uitgeven van wilsverklaringen (sinds sept. 2014 ook digitaal), alleen voor leden
- Adviescentrum, telefonisch en thuisbezoek voor leden
- Spreekuren op locatie en telefonisch voor leden
- Presentatiedienst (voor "iedereen")

Wat de NVVE nog meer doet

- Maatschappelijke en politieke lobby.
Focus op euthanasie en:
  - Dementie
  - Voltooid leven
  - Psychiatrie
  - Levensindezorg
- Week van de euthanasie
- Dag van de Wilsverklaring

Wat de NVVE niet doet

- Verstrekt geen zelfdodingsmiddelen
- Heeft geen artsen in dienst voor euthanasie of hulp bij zelfdoding (wel hulp mogelijk door teams Levensindekliniek sinds 1 maart 2012)

WEL: plan proef "laatstewilpil"

Wilsverklaringen, wat ik nu al kan regelen

"Ik zet in mijn wilsverklaring dat ik op een bepaald gebied niet behandeld wil worden."

Schriftelijk behandelverbod

(weigering toestemming)

- Vervangt mondelinge weigering
- Rechtskracht
- Persoonlijke aanvulling kan
- Norm: 'geen terugkeer naar een voor mij waardige levensstaat'

Niet-reanimerenpenning

- Specifiek behandelverbod
- Rechtskracht: is wettelijk geldig verbod
- Zichtbaar dragen

Aanvulling Behandelverbod

Voltooid leven

- Persoon acht leven voltooid
- Weigering elke behandeling: moet wel tot de dood kunnen leiden
- Prognose van wél behandelen kan goed zijn

Voltooid leven

- Leven is geleefd; ik hoef niet meer; heb geen of gebrekkige kwaliteit van leven
- Geen terminale aandoening waardoor E of HbZ uitgesloten lijkt
- Wel b.v. : lichamelijke aftakeling; afhankelijkheid van zorg; verlies van zelfstandigheid, status en regie; nauwelijks nog sociaal netwerk; geen zingeving, geen doel meer; onthechting; angst voor toekomst

Schriftelijk euthanasieverzoek

- Vervangt mondeling verzoek (artikel 2.2 Wtl)
- Geen 'rechtskracht'
- Euthanasiewet
- Norm: 'geen terugkeer naar een voor mij waardige levensstaat'

Aanvulling Euthanasieverzoek Dementie

- Ondraaglijk (toekomstig) lijden, E of HbZ mogelijk in beginfase en in vergevorderd stadium (art. 2.2), maar ...
- Veel spreken met arts
- Persoonlijke overwegingen noteren en blijven bespreken

Volmacht

- Wettelijke vertegenwoordiging op het gebied van medische aangelegenheden
- Wanneer schriftelijke volmacht geven
- Familie, vriend of goede kennis?

Na het invullen

- Vul alle formulieren op dezelfde manier in (met name persoonlijke aanvulling)
- Geef de getekende verklaringen aan uw (huis)arts, bij bezoek en vraag alvast of hij/zij t.z.t. helpt
- Bespreek eens in de paar jaar de verklaringen met uw arts / vraag aantekening in dossier
- Bespreek ze vooral ook met uw naasten

Levensindekliniek

- Als de eigen dokter (toch) niet helpt
- Criteria euthanasiewet
- Team arts en verpleegkundige; meestal thuis
- Vaak lastiger casus
- Ruim 360 keer hulp in 2015, 230 in 2014

Dank en tot ziens

NVVE
Postbus 75.331
1070 AH AMSTERDAM
020- 620 0690

www.nvve.nl
[www.twitter.com/waardigsterven](https://twitter.com/waardigsterven)
www.facebook.nl/nvve
euthanasie@nvve.nl

